

BULVIŲ RINKA 2009 METAIS

THE POTATO MARKET IN 2009

Ingrida LUKOŠIUTĖ

LAEI Produktų rinkotyros skyriaus tyrėja, ingrida@laei.lt

Straipsnyje pateikiamos bulvių derliaus, supirkimo, užsienio prekybos apimčių ir kainų kitimo tendencijos Lietuvoje. Lietuviškų bulvių kainos lyginamos su kaimyninių šalių kainomis. Analizuojamas gaminių iš bulvių gamybos, kainų ir pardavimo kitimas.

Pakankama prekinų bulvių pasiūla, kainų mažėjimas ES, didesni gyventojų savo reikmėms auginamų bulvių plotai Lietuvoje lėmė mažesnes 2009 metų derliaus bulvių kainas, jos buvo mažiausios per pastaruosius penkerius metus. Apie pusę bulvių derliaus Lietuvoje suvartojama gyventojų reikmėms. Perdirbimo, prekybos ir eksporto įmonės Lietuvoje superka tik nedidelę bulvių derliaus dalį, daugiausia bulvių realizuojama turguose. Juose 2009 metais bulvės buvo apie 28 proc. pigesnės nei parduotuvėse. Daugelyje ES šalių bulvių kaina mažesnė nei 2008 metais. Nors Lietuvoje bulvės per metus atpigo labiau nei Lenkijoje, jos buvo 15 proc. brangesnės nei pastarojoje ir 23 proc. – nei Vokietijoje.

Raktažodžiai: bulvės, kaina, supirkimas, gaminiai iš bulvių, užsienio prekyba.

ĮVADAS

Lietuvoje bulvių sektorius nėra didelis. 2008 metais bulvės sudarė 6,7 proc. bendrosios žemės ūkio produkcijos. Bulvės – tradicinis lietuvių maisto produktas. Dėl susiformavusių mitybos įpročių lietuviai yra vieni iš daugiausia ES suvartojančių bulvių. Jas Lietuvoje augina dauguma žemės naudotojų. Todėl svarbu analizuoti bulvių rinkos tendencijas. Lietuva pati apsirūpina bulvėmis, importuoja ir eksportuoja labai nedaug (importas pastaraisiais metais mažėjo). 2009 metų derliaus bulvių kaina maža visoje ES. Bulvės maistui 2009 metų II pusmetį Lietuvoje buvo daugiau kaip trečdaliu pigesnės nei prieš metus.

Tyrimo objektas – bulvių rinka Lietuvoje.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti bulvių rinkos pokyčius.

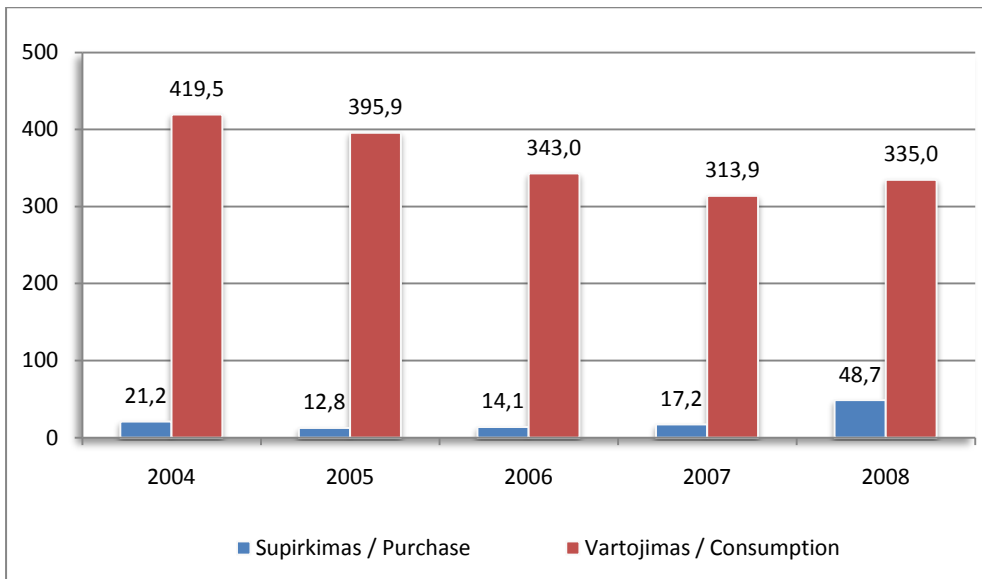
Tyrimo uždaviniai: išanalizuoti bulvių derliaus, supirkimo apimčių, supirkimo ir mažmeninių kainų, gaminių iš bulvių gamybos ir vartojimo, užsienio prekybos pokyčius; palyginti lietuviškų ir kaimyninių šalių bulvių kainas.

Tendencijų Lietuvos bulvių rinkoje analizė atlikta, remiantis Statistikos departamento prie LRV, Žemės ūkio ministerijos, Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinės sistemos, Europos Bendrijos statistikos tarnybos (Eurostato) ir kitų šaltinių duomenimis. Tendencijoms bulvių rinkoje nustatyti panaudoti statistinių duomenų sisteminimo, palyginamosios analizės ir grafinio vaizdavimo metodai.

TYRIMO REZULTATAI

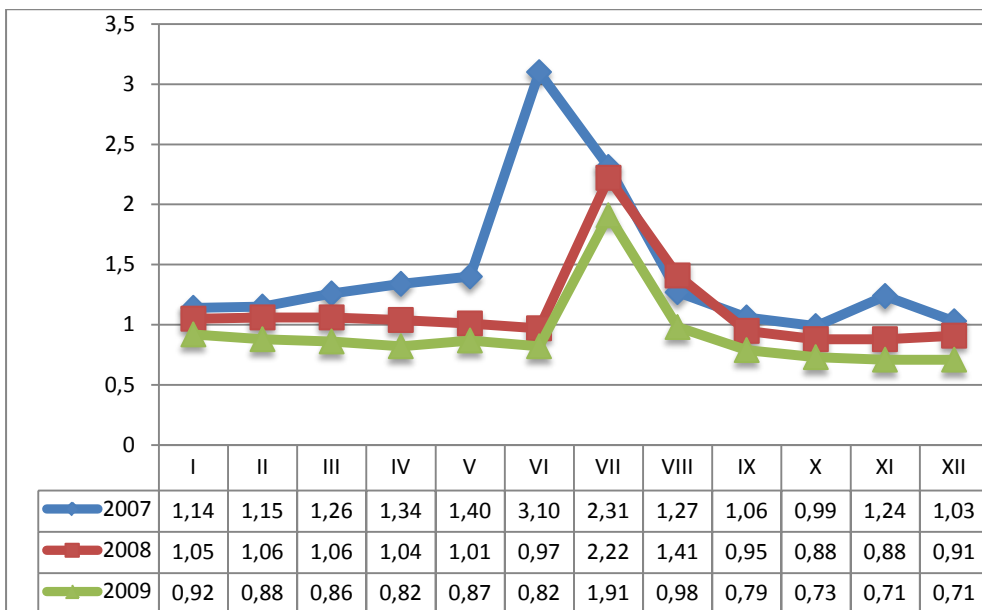
Vidaus rinka. 2009 metais iš 46,5 tūkst. ha prikasta 662,5 tūkst. t bulvių – 7,5 proc. mažiau nei prieš metus. Truputį daugiau jų prikasė smulkūs augintojai – derlius ūkiuose iki 1 ha 2008 metais buvo 6,6 tūkst. t, 2009-aisiais – 63,2 tūkst. t.

Apie pusę bulvių derliaus Lietuvoje suvartojama gyventojų reikmėms, tačiau superkama tik nedidelė derliaus dalis. 2008 metais supirkta tik 14,5 proc. gyventojų suvartoto bulvių kiekio (1 pav.).

1 pav. Bulvių supirkimas ir vartojimas 2004–2008 metais, tūkst. t [10]
 Figure 1. Purchase and consumption of potatoes in 2004–2008, thou. t

Didžioji bulvių derliaus dalis realizuota turguje ir sunaudota savo reikmėms. 2008 metais turguje parduota apie 245 tūkst. t bulvių, t. y. apie 80 proc. parduotų vidaus rinkoje. Žemės ūkio rūmų duomenimis, 2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, bulvių kainoms turguje vidutiniškai sumažėjus 19 proc. (2 pav.), prekyba turgavietėse vertine išraiška per metus sumažėjo vos 1,6 proc., todėl bulvių parduota daugiau nei prieš metus. Turguje jos pigesnės nei parduotuvėse: 2009 metais – apie 28 proc.

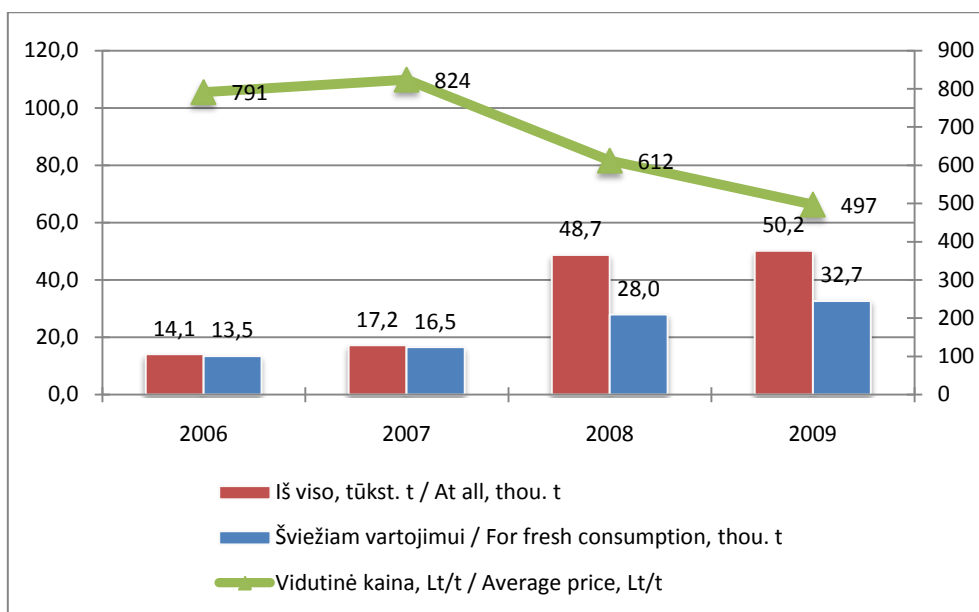

2 pav. Bulvių kaina turguje 2007–2009 metais, Lt/t [10]
 Figure 2. Average price of potatoes in local markets in 2007–2009, Lt/t

Perdirbimo, prekybos ir eksporto įmonės Lietuvoje superka tik nedidelę bulvių derliaus dalį (2008 m. – 6,8 proc., 2009 m. – 7,6 proc.). Statistikos departamento duomenimis, 2009 metais bulvės maistui sudarė 65 proc. supirkto kiekio (3 pav.): vėlyvosios – 84 proc., kita dalis – ankstyvosios. 2006–2009 metais bulvių supirkimui išaugus 3,5 karto, 2009 metais jų supirkta 1,5 tūkst. t (3 proc.) daugiau nei 2008-aisiais.

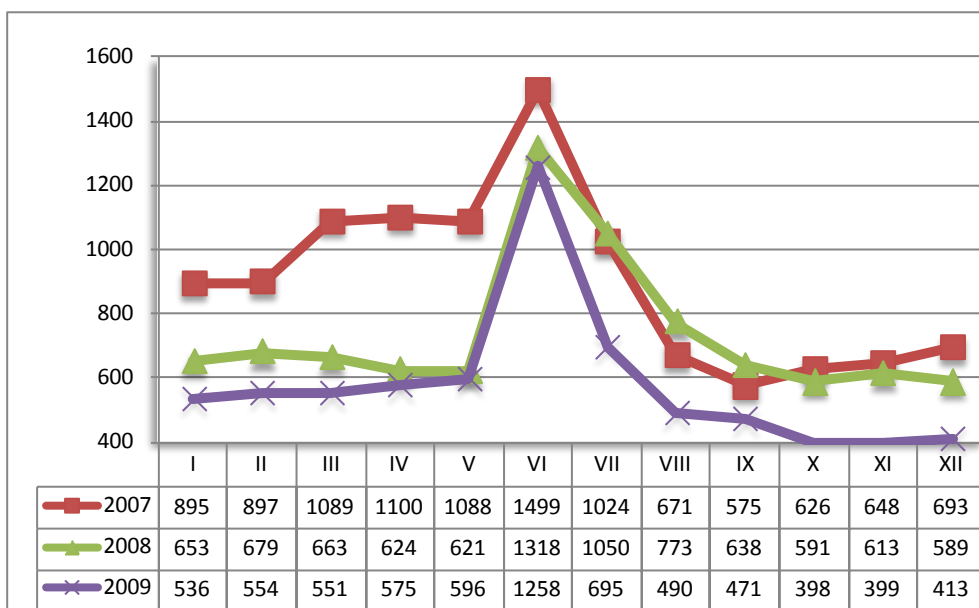
Didėjant pigesnių maisto produktų poreikiui, bulvių supirkimas iš Lietuvos augintojų šviežiam vartojimui 2009 metais, palyginti su 2008 metais, padidėjo 16,8 proc. (iki 32,7 tūkst. t), o perdirbimui sumažėjo 15,5 proc. (iki 17,2 tūkst. t). Maistinių bulvių supirkimo augimui įtaką darė žemos kainos dėl didelės bulvių pasiūlos.

2009 metų I ketvirtį bulvės maistui supirktos apie 18 proc., II ketvirtį – apie 5 proc. pigiau. Masinė šviežių bulvių realizacija įsibėgėjo liepą, ir supirkimo kainos per mėnesį sumažėjo 1,8 karto – nuo 1,26 iki 0,70 Lt/kg (4 pav.). Bulvių kainų mažėjimas ES, pakankama prekių bulvių pasiūla rinkoje, didesni bulvių, gyventojų auginamų savo reikmėms, plotai lėmė mažesnes 2009 metų derliaus maistinių bulvių supirkimo kainas. 2009 metų II pusmetį bulvės maistui buvo apie 33 proc. pigesnės nei 2008-aisiais, o 2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, maistinių bulvių supirkimo kainos buvo mažesnės 22 proc. 2009 metų derliaus bulvės buvo superkamos mažiausiomis kainomis per pastaruosius penkerius metus.

3 pav. Bulvių supirkimas ir kaina 2006–2009 metais [4; 10]
 Figure 3. Quantities and average price of potatoes purchased in 2006–2009

Dėl gausaus derliaus 2009 metų spalio mėnesį bulvės daugelyje ES šalių buvo pigesnės nei prieš metus (1 lentelė). Išankstiniais duomenimis, daugiausia ES bulvių užauginanti Vokietija 2009-aisiais prikasė beveik 4 proc. daugiau maistinių ir sėklinių bulvių, ES-15 šalyse gautas apie 3,8 proc. didesnis derlius, Belgijoje pokytis didžiausias – derlius didesnis apie 18 proc.

4 pav. Bulvių supirkimo kaina 2007–2009 metais, Lt/t [10]
 Figure 4. Average price of potatoes purchased in 2007–2009, Lt/t

Po ilgų debatų, vykusių nuo 1996 metų, Europos Komisija leido auginti genetiškai modifikuotą (GM) bulvių veislę „Amflora“, kuri tinka klijų ir popieriaus gamybai, nes jose ypač daug krakmolo. Chemijos koncerno BASF išvestą GM bulvių veislę, su kuria bandymus šis koncernas atliko Vokietijoje, leista auginti visoje ES, tačiau griežtai prižiūrint ir užtikrinant, kad šių GM bulvių sėkla neišplis į maistinių bulvių pasėlius.

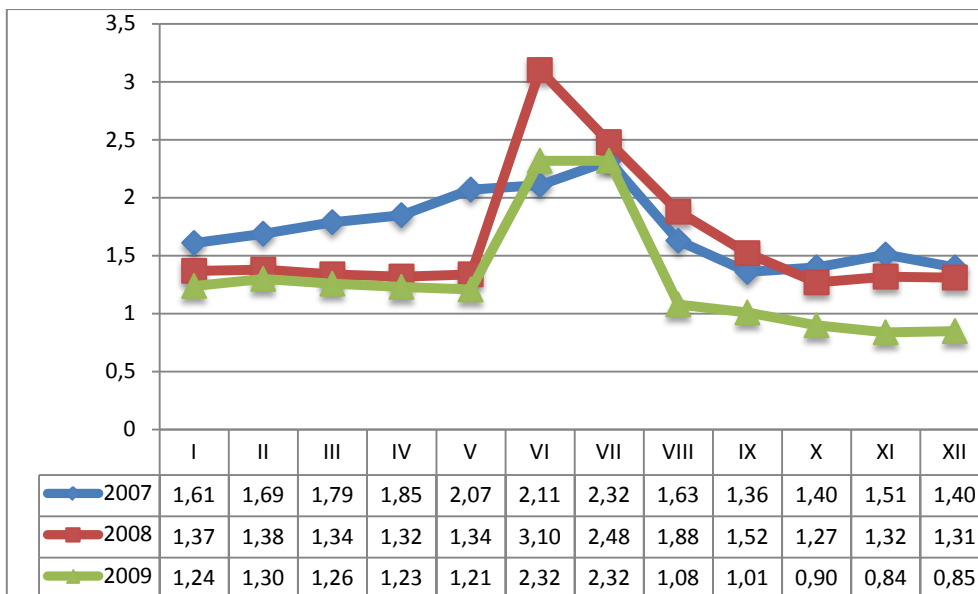
Lietuviškos bulvės 14 proc. pigesnės nei čekiškos, 36 proc. – nei latviškos ir 57 proc. – nei rusiškos. Lietuvos bulvių rinkai labiausiai įtakos turi derlius kaimyninėje Lenkijoje. Nors Lietuvoje bulvės per metus atpigėjo daugiau nei Lenkijoje, jos buvo 15 proc. brangesnės nei pastarojoje ir 23 proc. – nei kainų lyderėje Vokietijoje.

1 lentelė / Table 1

Vidutinės bulvių pardavimo kainos Lietuvos ir kai kurių užsienio šalių ūkiuose
 2008 ir 2009 metų spalio mėnesį, Lt/kg [1]
 Average farm prices of potatoes in Lithuania and selected foreign countries
 in October 2008 and 2009, Lt/kg

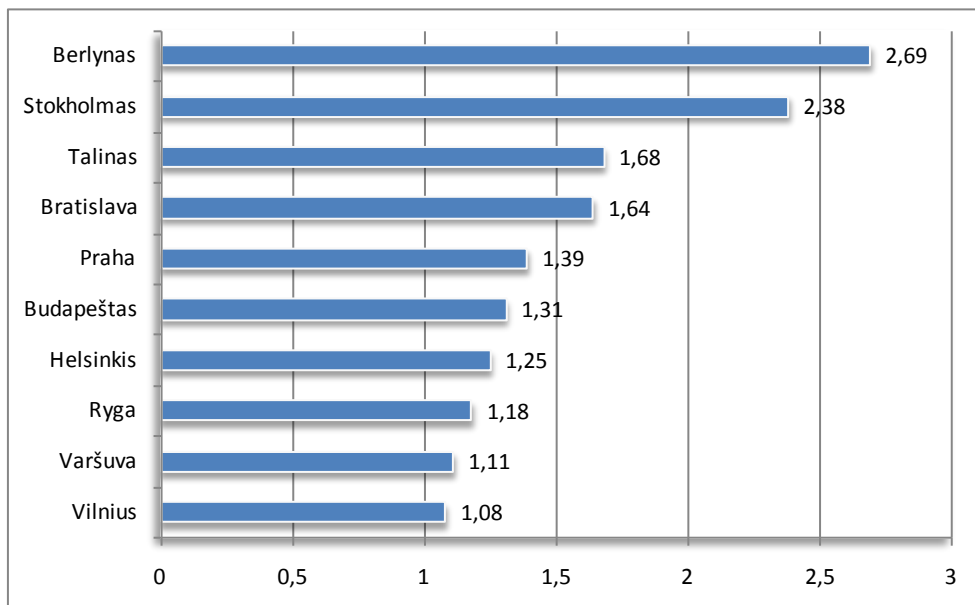
Šalis / Country	2008	2009	Pokytis / Change, %
Vokietija / Germany	0,37	0,31	-16
Lenkija / Poland	0,37	0,33	-11
Estija / Estonia	0,74	0,36	-51
Lietuva / Lithuania	0,55	0,38	-31
Slovakija / Slovakia	0,48	0,39	-19
Čekija / Czech Republic	0,57	0,44	-23
Latvija / Latvia	0,64	0,59	-8
Rusija / Russia	1,01	0,88	-13

Mažmeninė bulvių kaina 2009 metų sausio–gegužės mėnesiais buvo 7,6 proc. mažesnė nei prieš metus ir mažiausia per pastaruosius trejus metus, naujojo derliaus bulvės birželį buvo 25 proc., o rugpjūtį–gruodį – apie 36 proc. pigesnės nei prieš metus (5 pav.) ir pigiausios per pastaruosius ketverius, spalį–gruodį – per penkerius metus.

5 pav. Mažmeninės bulvių kainos Lietuvoje 2007–2009 metais, Lt/kg [7]

Figure 5. Retail prices of potatoes in Lithuania in 2007–2009, Lt/kg

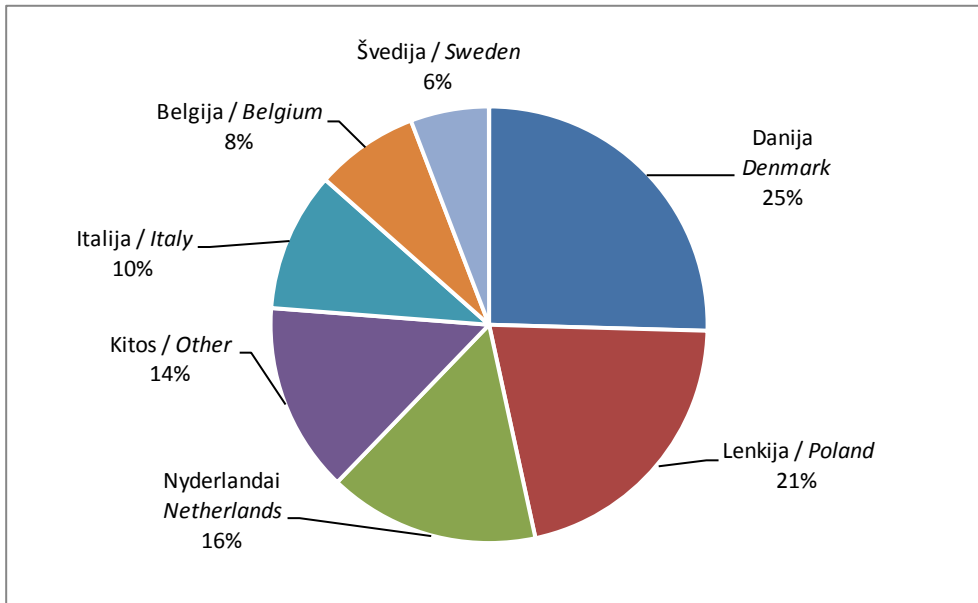

6 pav. Mažmeninės bulvių kainos kai kurių Europos valstybių sostinėse 2009 metų gruodžio mėnesį, Lt/kg [1]

Figure 6. Retail prices of potatoes in the capital cities of selected European countries in December 2009, Lt/kg

Mažmeninė bulvių kaina Vilniuje 2009 metų gruodžio pradžioje buvo 16 proc. mažesnė nei prieš metus ir mažiausia, palyginti su kainomis kitų Europos valstybių sostinėse (6 pav.). Net Varšuvoje bulvės buvo brangesnės nei Vilniuje 3 proc. Berlyne ir Stokholme bulvės buvo parduodamos daugiau kaip dvigubai brangiau nei Vilniuje.

Užsienio prekyba. 2009 metais bulvių užsienio prekyba, kaip ir anksčiau, nebuvo aktyvi. Įvežta 13,9 tūkst. t bulvių. Tai lėmė pakankamas Lietuvos apsirūpinimas bulvėmis. Sėklinės bulvės sudarė 4,7 proc. bulvių importo, įsivežta 47 proc. mažiau nei prieš metus. Šviežių bulvių importo vertė – 12,6 mln. Lt. 25 proc. bulvių įvežta iš Danijos – 3,5 tūkst. t (0,73 Lt/kg), 19 proc. – iš Lenkijos (0,63 Lt/kg) (7 pav.).

7 pav. Bulvių importas 2009 metais [11]
Figure 7. Import of potatoes in 2009

2009 metais eksportuota 5,2 tūkst. t bulvių už 5,3 mln. Lt, o vidutinė kilogramo kaina – 1,02 Lt – 27 proc. mažesnė nei prieš metus, bet 13 proc. didesnė nei importuotų. 72 proc. eksporto teko Rusijai, 25 proc. – Latvijai.

Bulvių gaminiai. 2009 metais sumažėjus bulvių supirkimo ir mažmeninėms kainoms bei išaugus šviežių bulvių vartojimui, perdirbtų bulvių vartojimas sumažėjo. Mažėjo bulvių supirkimas perdirbti ir gaminių iš bulvių gamyba bei pardavimas. 2009 metais gaminių iš bulvių gamyba buvo 25 proc. mažesnė nei prieš metus ir 18 proc. – nei 2007-aisiais (2 lentelė).

Užšaldytos bulvės ir bulvių miltai buvo realizuojami tik vidaus rinkoje, tačiau užšaldytų bulvių vartojimas 54 proc., o bulvių miltų – 32 proc. mažesni, nepaisant kainų sumažėjimo. 2009 metais 59 proc. be acto paruoštų ir konservuotų, nešaldytų ir nedžiovinėtų bulvių, įskaitant bulvių traškučius, realizuota užsienio rinkose. Nors šių produktų kaina nukrito 9 proc., vartojimas vidaus rinkoje sumažėjo net 14 proc., o užsienio rinkose, kainai sumažėjus tik 2,7 proc., vartojimas buvo mažesnis 25 proc.

2009 metais eksportuota 4,8 tūkst. t paruoštų ir konservuotų nešaldytų bulvių – 16 proc. mažiau nei 2008-aisiais. Šios produkcijos išvežta 1,7 karto daugiau nei įvežta, o pagrindinė rinka, kaip ir seniau, išliko Rusija, į ją eksportuota 68 proc. produkcijos (po 8,45 Lt/kg), 20 proc. – į Latviją (po 13,08 Lt/kg).

Sušaldytų konservuotų bulvių įvežta 3,7 tūkst. t, t. y. 4,9 karto daugiau nei išvežta. 41 proc. – iš Belgijos (po 1,96 Lt/kg), 32 proc. – iš Lenkijos (po 2,74 Lt/kg), 14 proc. – iš Latvijos (po 3,31 Lt/kg).

2 lentelė / Table 2

Gaminių iš bulvių gamyba ir pardavimas* 2007–2009 metais [3]
Production and sales of potato products in 2007–2009*

Rodikliai / Indicators	2007	2008	2009	2009, palyginti su compared to 2007, %
Gaminiai iš bulvių, t / Potato products, t				
Pagaminta / Production	9311,8	10165,5	7643,1	82
Parduota / Sales	9070,9	9755,0	7432,2	82
iš jų vidaus rinkoje of which in domestic market	3043,5	4198,0	3275,6	108
Paruoštos ir konservuotos bulvės (įskaitant traškučius) / Potatoes, prepared and preserved (chips incl.)				
Pagaminta, t / Production, t	9303,5	9276,4	7232,4	78
Parduota, t / Sales, t	9060,0	8866,5	6994,5	77
iš jų vidaus rinkoje of which in domestic market	3041,4	3314,7	2837,8	93
Vidutinė kaina vidaus rinkoje, tūkst. Lt/t Average price in domestic market, thou. Lt/t	12,47	12,77	11,60	93

* Be PVM ir akcizų / VAT and excise duty excluded.

IŠVADOS

Per pastaruosius ketverius metus bulvių supirkimas Lietuvoje dėl žemų kainų išaugo keletą kartų. Supirkimas šviežiam vartojimui 2009 metais, palyginti su 2008-aisiais, padidėjo 16,8 proc. 2009 metų derliaus bulvių supirkimo kaina buvo apie 33 proc., mažmeninė kaina rugpjūtį–gruodį – apie 36 proc. mažesnė nei prieš metus. 2009 metų derliaus bulvių kainos mažiausios per pastaruosius penkerius metus.

Bulvės turguose, kuriuose realizuojama didžioji dalis bulvių derliaus, 2009-aisiais buvo vidutiniškai 19 proc. pigesnės nei prieš metus ir 28 proc. pigesnės nei parduotuvėse. Kainų sumažėjimui įtakos turėjo ir tai, kad gyventojai savo reikmėms užsiaugino daugiau bulvių.

Dėl didesnio derliaus 2009 metų spalį bulvės daugelyje ES šalių buvo pigesnės negu pernai. Lietuviškų bulvių kaina buvo viena mažesnių, tačiau, kaip visada, didesnė nei užaugintų Lenkijoje ir Vokietijoje atitinkamai 15 ir 23 proc.

Mažmeninė bulvių kaina Vilniuje 2009 metų gruodį buvo viena mažiausių, palyginti su kainomis kitų Europos valstybių sostinėse, net Varšuvoje bulvės buvo 3 proc. brangesnės nei Vilniuje.

Nepaisant gaminių iš bulvių kritusių kainų, jų vartojimas sumažėjo: užšaldytų bulvių – 54 proc., bulvių miltų – 32 proc., paruoštų ir konservuotų bulvių – 14 proc. Gaminių iš bulvių gamyba per metus sumažėjo 25 proc.

Literatūra

1. *Bulvių ir daržovių vidutinės pardavimo kainos Lietuvos prekinuose ūkiuose* [interaktyvus]. Vilnius: VĮ „Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras“. Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema, [žiūrėta 2009 m. vasario 18 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vic.lt/ris>>.
2. *Ceny w gospodarce narodowej*. Informacje i opracowania statyczne [interaktyvus]. Warszawa: Główny urząd statystyczny, 2009 [žiūrėta 2009 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.stat.gov.pl/gus/ceny_handel_PLK_HTML.htm>. ISSN 1732-6508.
3. *Gaminių gamyba*. Statistikos departamento prie LRV išankstiniai duomenys.
4. *Lietuvos ekonominė ir socialinė raida*. Nr. 1–12. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, 2005–2009. ISSN 1392-2874.
5. *Maisto produktų mažmeninės kainos Europos valstybių sostinėse* [interaktyvus]. Vilnius: VĮ „Žemės ūkio informacijos ir kaimo verslo centras“. Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacinė sistema, [žiūrėta 2009 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.vic.lt/ris>>.
6. *Nacionalinis augalų veislių 2009 m. sąrašas*. Lietuvos valstybinis augalų veislių tyrimo centras [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.avtc.lt/index.php?id=452>>.
7. *Pagrindinių maisto produktų ir degalų mažmeninės kainos* [interaktyvus]. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV, [žiūrėta 2009 m. vasario 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://db1.stat.gov.lt/statbank/default.asp?w=1280>>.
8. *Rynek ziemniaka. Stan i perspektywy. Listopad 2009*. Warszawa: Insitut ekonomiki rolnictwa i gospodarki zywnosciowej – panstwowy institut Badawczy. 2009, 28 p. ISSN 1231-2762.
9. *Žemės ūkio ir maisto produktų mažmeninių kainų turguose/parduotuvėse ataskaita*. Žemės ūkio ir maisto produktų rinkos informacija [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. vasario 22 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.zur.lt/index.php?2024132273>>.
10. *Žemės ūkio produkcijos supirkimas*. Vilnius: Statistikos departamentas prie LRV.
11. *ŽŪM užsienio prekybos duomenų bazė*.

Summary

The article deals with the tendencies of changes in the harvest, purchase, foreign trade and prices of potatoes in Lithuania. The prices of Lithuanian potatoes are compared with those of the neighbour countries. The changes in the production, prices and sales of potato products are analysed.

A sufficient supply of potatoes, the declining prices in the EU and a larger area of potatoes grown for home consumption in Lithuania caused lower prices of the 2009 potato harvest; the prices were the lowest during the past five-year period. In Lithuania about half of the harvested potatoes are used for human consumption. The processing, trade and export companies purchase only small amounts of the harvested potatoes, the largest share of potatoes is sold in local markets, where in 2009 the prices of potatoes were about 28% lower than in shops. In 2009 in many EU countries the prices of potatoes were lower than in 2008. Although in Lithuania the potato price was reduced more than in Poland, it was by 15% higher than in the said country and by 23% higher than in Germany, the leader of potato prices in the EU.

Keywords: potatoes, price, purchase, potato products, foreign trade.